

Posudek vedoucího na diplomovou práci Anny Páchové „Učitelnost principů progresivních matic: srovnání českých a romských dětí“

Již ze seznamu literatury je patrné, že autorka se zabývá problematikou úloh maticového typu již od druhého ročníku a napsala na toto téma již několik rozsáhlejších prací.

V diplomové práci byly využity Ravenovy matice jako materiál, který se považuje za nonverbální a také v důsledku toho má ambice být do značné míry nezávislý na kulturních rozdílech.

Diplomová práce sledovala několik linií zkoumání:

- jak děti zacházejí s principy úloh maticového typu, jak si je vysvětlují, jak konstruují svá řešení;

- zda a jak se změní porozumění úlohám po absolvování učební fáze, která se bude opírat o dosavadní autorčiny znalosti principů řešení maticových úloh;

- zda a jakým způsobem se zacházení s úlohami liší u romských žáků oproti českým, a to jak v testové tak v učební situaci, a zda lze tedy úlohy Ravenových matic považovat za kulturně nezatížený nástroj.

Design výzkumu sledoval klasické schéma pretest – učební fáze – retest. V testových fázích autorka pracovala s původními Ravenovými maticemi, přičemž úlohy pretestu a retestu tvořily vždy strukturálně analogické dvojice. Matice pro každé ze tří sezení v učební fázi vytvořila sama autorka tak, aby byly do značné míry strukturálně shodné s testovými úlohami.

V průběhu učební fáze si při individuálních sezeních nechávala dětmi vysvětlit jejich řešení, poskytovala jim nejen zpětnou vazbu, ale také promyšleně odstupňované nápovědy, tak aby pokud možno každého žáka dovedla co nejdále ve vzhledu a porozumění každé úloze. Průběh komunikace a také řešení úloh zaznamenávala.

Součástí testových fází byla také administrace Váňova inteligenčního testu a Říčanova Testu intelektového potenciálu. Ty měly umožnit kontrolovat intelektovou úroveň nezávisle na materiálu matic. Původně jsme uvažovali o jejich rozsáhlejšímu využití, ale to nakonec nebylo do diplomové práce zahrnuto.

Výzkumu se zúčastnilo ve dvou etapách 17 českých a 23 romských dětí, žáků sedmých a osmých tříd. Autorka si přitom dala velkou práci, aby mohla pracovat s romskými dětmi ze základních škol běžného typu, nikoli ze škol s upravenými osnovami a navštěvovaných převážně romskými žáky.

Z uvedeného je patrné ohromné množství práce, které bylo odvedeno již při přípravě a samotném sběru dat.

Analýza dat byla provedena ve třech směrech (kapitoly 5, 6, 7 diplomové práce):

1. Úspěšnost řešení jednotlivých matic a jejich skupin. Prostřednictvím výsledků ověřila autorka platnost parametrů obtížnosti, které stanovila na základě svých dosavadních výzkumů a také studia literatury.
2. Průběh a výsledky učební fáze pro jednotlivé typy matic. Prostřednictvím podrobné kvalitativní analýzy byla pro každou matici vypracována škála pro hodnocení úrovně porozumění úloze, která umožnila diferencovanější porovnání řešení matic v průběhu učební fáze.
3. Srovnání českých a romských dětí. Analýza se tu zaměřuje především na učitelnost matic, tedy na průběh a výsledky učební fáze u obou skupin dětí. K postižení rozdílů využívá nejen kvantitativních srovnání, ale také kvalitativní analýzy, při níž byl kladen důraz na postižení klíčových slov (představ), jež sloužila dětem při interpretaci jednotlivých matic, nebo jim poskytla účinnou pomoc (nápovědu) pro porozumění.

Výsledky práce považuji za originální a velmi přínosné:

- Autorka ověřila a zpřesnila kategorizaci maticových úloh, jejich principy a parametry jejich obtížnosti.
- Prokázala zlepšení porozumění maticím prostřednictvím učební fáze, která se i při svém omezeném rozsahu dá považovat za zkušenost se zprostředkovaným učením (Feuersteinova MLE). Šlo přitom o porozumění principům, nikoli konkrétním úlohám.
- Upozornila na to, že jak chápání principů tak proces jejich porozumění v učební fázi jsou často zprostředkovány pojmově a že v tomto smyslu selhává rozlišování testů na verbální a neverbální.
- Zjistila zlepšení v retestu jak u českých tak u romských dětí, přičemž zisk romských dětí z učební fáze byl dokonce vyšší. Nalezla některé odlišné charakteristiky zacházení s maticemi. Ty ovšem s největší pravděpodobností nepramení z nějakých nezměnitelných kulturních specifik, nýbrž především z množství dosavadní zkušenosti nikoli jen s materiálem matic, nýbrž vůbec s materiálem obsahujícím obecnější principy a parametry, s nimiž matice pracují.

Při evidentním množství práce, které autorka odvedla, a při řádném termínu odevzdání je téměř zbytečné konstatovat, že v průběhu zpracování diplomové práce diplomantka pracovala s velkým úsilím a velmi spolehlivě. Zároveň projevovала vysokou míru samostatnosti, konzultace s vedoucím byly už spíše konzultacemi dvou kolegů. Organizace výzkumu byla zcela v její režii, samostatně vyhledala i zpracovala odbornou literaturu. V této souvislosti chci upozornit, že z přibližně 35 titulů v seznamu literatury, které se všechny přímo vážou k tématu práce, je více než polovina anglických a jsou v textu funkčně použity.

V diplomové práci autorka podle prokazuje, že dokáže koncipovat a realizovat výzkum včetně citlivé práce s dětmi při sběru dat, že dokáže tato data analyzovat na vysoké úrovni jak kvantitativně, tak kvalitativně, že se dokáže inspirovat literaturou ve východiscích výzkumu a také k ní vztáhnout svá zjištění a vést kvalifikovanou diskusi. V neposlední řadě dokázala také text diplomové práce strukturovat tak, že má zřetelně monografický charakter; v zájmu toho se také vzdala prezentace některých dalších dat a jejich analýz, které měla k dispozici.

Závěr:

Podle mého názoru má předložená práce charakter vědecké studie a není tak pochyb, že výrazně překračuje nároky kladené na diplomovou práci. Z tohoto důvodu ji doporučuji k obhajobě.

21. května 2010

PhDr. Miroslav Rendl, CSc.